

De integratie van vluchtelingengroepen in Nederland

Registratiebestanden en arbeidsmarktsurveys laten zien dat de vluchtelingengroepen die sinds de jaren negentig naar Nederland zijn gekomen, er niet goed voor staan op de Nederlandse arbeidsmarkt. Met name vrouwen uit deze groepen nemen een kwetsbare positie in. Voor de nieuwe instroom van vluchtelingen is het van belang extra beleidsinspanningen te verrichten om een herhaling van deze problematiek te voorkomen. Een snellere asielprocedure en inburgering is daarbij een cruciale eerste stap.

MÉROVE GIJSBERTS

Senior wetenschappelijk medewerker bij het Sociaal en Cultureel Planbureau en hoogleraar aan de Universiteit Utrecht

JACO DAGEVOS

Hoofd bij het Sociaal en Cultureel Planbureau en bijzonder hoogleraar aan de Erasmus Universiteit Rotterdam

Sinds eind 2014 is het aantal asielzoekers in Nederland sterk toegenomen. In 2015 hebben 43.000 mensen een eerste asielverzoek gedaan. Dit aantal is fors hoger dan in de voorafgaande tien jaar toen het aantal asielaanvragen jaarlijks tussen de 10.000 en 15.000 schommelde. Behalve dat er zorgen zijn hoe deze mensen op te vangen, rijzen er ook vragen over hun integratie. In 2015 lag het inwilligingspercentage van de asielverzoeken op circa zeventig procent. Een grote groep van de asielzoekers krijgt dus een status en gaat zich in Nederland vestigen (Wobma, 2015, ook in deze *ESB*). Van de integratie van de nieuwe instroom, waaronder een aanzienlijke groep Syriërs en Eritreeërs, weten we nog weinig. Meer is er bekend over de positie van personen die eerder als vluchteling naar Nederland zijn gekomen. Sinds 2003 zijn twee grote surveys gehouden onder vluchtelingengroepen die voornamelijk in de jaren negentig naar Nederland zijn gekomen. In 2003 is een surveyonderzoek gehouden onder duizenden personen van Afghaanse, Iraanse, Iraakse, Somalische en (voormalig) Joegoslavische herkomst (Van den Maagdenberg, 2004), in 2009 is een dergelijk surveyonderzoek gedaan onder dezelfde groepen, exclusief de

voormalige Joegoslaven (Dourleijn en Dagevos, 2011). Voor latere jaren zijn gegevens beschikbaar uit algemene arbeidsmarktsurveys als de Enquête beroepsbevolking (EBB) en uit registratiebestanden met informatie over uitkeringen en inkomen. Gezamenlijk geven de surveys en verdere statistieken een breed inzicht in de integratie van deze groepen en de knelpunten die daarbij optreden. In deze bijdrage gaan we in op hun positie op de Nederlandse arbeidsmarkt en welke structurele en sociaal-culturele factoren daarbij van belang zijn gebleken.

POSITIE STATUSHOUDERS OP DE ARBEIDSMARKT

Al het eerdere onderzoek laat zien dat statushouders er op de Nederlandse arbeidsmarkt niet best voor staan. Hun positie is doorgaans slechter dan die van andere niet-westerse migrantengroepen, zoals de Turks- en Marokkaans-Nederlandse groep. Verder zijn er verschillen tussen de vluchtelingengroepen onderling. Ongunstig is de positie van Somalische Nederlanders. Afghaanse en Iraakse Nederlanders zijn qua arbeidsmarktpositie redelijk vergelijkbaar en doen het beter dan de Somalische groep, maar blijven achter bij de positie van Iraanse Nederlanders. Dat was al zo in 2003 en aan die rangorde is eigenlijk weinig veranderd (Dagevos en Bierings, 2005; Dourleijn en Dagevos, 2011; Huijnk *et al.*, 2014). Het onderzoek van 2003 liet zien dat (voormalige) Joegoslaven ongeveer dezelfde arbeidsparticipatie hadden als Iraniërs. Gegevens uit de EBB van 2012 laten zien dat een kwart van de Somaliërs tussen de 15 en 65 jaar betaald werk heeft (meer dan twaalf uur per week). Onder Afghaanse Nederlanders is dit 42 procent, Iraakse Nederlanders 39 procent en Iraanse Nederlanders 60 procent. Dit laatste is vergelijkbaar met de arbeidsparticipatie van Surinaamse en Antilliaanse Nederlanders (Huijnk *et al.*, 2014). Opvallend is de hoge bijstandsafhankelijkheid van statushouders. Meer dan de helft van de Somaliërs is afhankelijk van een bijstandsuitkering. Onder de Irakezen geldt dit voor 37 procent en voor ongeveer een kwart van

de Afghanen en Iraniërs in Nederland (cijfers van 2013; CBS, 2014). Kenmerkend voor statushouders is hun zeer lage arbeidsparticipatie in de eerste jaren van hun verblijf in Nederland. Dit blijkt uit de studie van een cohort asielmigranten die tussen 1995 en 1999 een status hebben gekregen en op basis van registratiebestanden gedurende vijftien jaar zijn gevolgd (Bakker, 2016). Met een langer verblijf neemt de arbeidsparticipatie toe ((Bakker, 2016; Zeilstra, 2015, ook in deze *ESB*). Van Syriërs en Eritreeërs in Nederland is nog weinig bekend. Uit cijfers van het CBS (2015) blijkt dat eind 2014 de helft van de Eritreeërs en ruim 60 procent van de Syriërs een bijstandsuitkering had.

VROUWEN UIT VLUCHTELINGENGROEPEN

De ongunstige positie van vluchtelingengroepen hangt voor een deel samen met de lage participatie van vrouwen. Hun positie is uitermate zwak, veel zwakker nog dan die van de mannen. In het onderzoek van 2003 werkte bijvoorbeeld slechts tussen de negen en vijftien procent van de vrouwen van Somalische, Afghaanse of Iraakse herkomst. Deze aandelen zijn in de jaren daarna wel toegenomen, maar nog steeds zijn weinig vrouwen uit vluchtelingengroepen aan het werk. In 2012 (cijfers EBB) heeft 14 procent van de Somalische vrouwen, 24 procent van de Afghaanse en 30 procent van de Iraakse vrouwen betaald werk. Een belangrijke factor is het zeer lage opleidingsniveau van deze vrouwen: een aanzienlijk deel is zelfs nooit naar school geweest (Vogels, 2011). Dit heeft voor deze vrouwen weer een negatieve invloed op het leren van de Nederlandse taal en daarmee op het vinden van werk (Gijsberts en Dagevos, 2005a). Vrouwen van Iraanse herkomst – die veel hoger zijn opgeleid – doen het beduidend beter; van hen werkt de helft (cijfers 2012). Interessant is dat de kinderen van Iraanse migranten het goed doen op school, zij zitten vaak op havo of vwo, vaker dan autochtone kinderen. Ook Afghaanse kinderen zijn vaak te vinden op havo of vwo, maar halen niet het niveau van Iraanse en autochtone kinderen (CBS, 2014).

Een andere belangrijke factor voor de lage arbeidsparticipatie is het geloof. Met name onder Somalische moslims is een relatief groot deel sterk op het geloof gericht. Uit onderzoek onder moslims uit vluchtelingengroepen in Nederland kwam naar voren dat streng praktiserende moslims duidelijk conservatiever denken over de positie van de vrouw dan moslims die niet of nauwelijks praktiseren en dat moslimvrouwen in deze groepen veel minder vaak werken (Maliepaard en Gijsberts, 2012).

BEPALENDE FACTOREN

Uit het eerdere onderzoek zijn een aantal belangrijke factoren naar voren gekomen die bepalend zijn voor de arbeidsparticipatie van vluchtelingen in Nederland (Klaver en Van der Welle, 2009; De Vroome en Van Tubergen, 2010; Bakker, 2016). Integratie op de arbeidsmarkt kost tijd, dat geldt voor iedere migrant, maar voor vluchtelingen des te meer, met name vanwege de vaak lange asielpedure die ze doorgaans moeten doorlopen. Een taal- en/of inburgeringscursus heeft invloed op het vinden van werk, zo blijkt uit eerdere analyses, net als het niveau van de Nederlandse taal waarop de migrant uiteindelijk is gekomen (Dourleijn

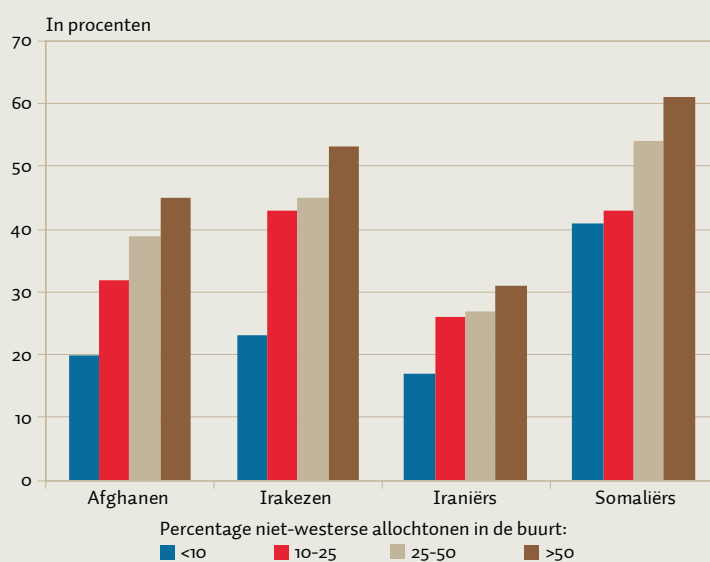
en Dagevos, 2011). Zeer belangrijk voor het vinden van werk is of een opleiding in Nederland is gevolgd (Bakker, 2016). Dat laatste vergroot de kans op werk aanzienlijk. De redenen achter migratie, de vlucht, het vaak lange verblijf in de opvang en de onzekerheid over het krijgen van een status vergroten het risico op problemen met de (geestelijke) gezondheid (Gezondheidsraad, 2016). Veel vluchtelingen kampen met gezondheidsproblemen en dit zorgt voor een beduidend kleinere kans op een baan in Nederland (Dagevos, 2011).

De ongunstige positie van vluchtelingengroepen hangt samen met de lage participatie van vrouwen

Ten slotte zijn sociaal-culturele factoren belangrijk. Voor het vinden van werk zijn netwerken onontbeerlijk. Nu blijkt uit eerder onderzoek dat vluchtelingen veel contact met autochtone Nederlanders hebben (figuur 1), vergeleken met bijvoorbeeld Turkse en Marokkaanse Nederlanders. Dit contact is gunstig voor hun (arbeidsmarkt) integratie. Maar tegelijk geldt hierbij een duidelijke relatie met de woonomgeving: als vluchtelingen in buurten met veel niet-westerse migranten wonen, hebben ze beduidend

Vrijtijdscontacten binnen de eigen groep naar aandeel niet-westerse allochtonen in de buurt

FIGUUR 1

Bron: ISEO/SCP (SPVA' 03)

minder contacten (Gijsberts en Dagevos, 2005b). Uit eerder onderzoek blijkt dat vluchtelingen na aanvankelijk gespreid te zijn opgevangen, alsnog naar de stad trekken. Permentier en Wittebrood (2011) laten bijvoorbeeld zien dat vluchtelingen relatief vaak in wijken met veel niet-westerse migranten wonen. Van de Somalische Nederlanders woont maar liefst 46 procent in een dergelijke concentratiewijk, maar ook van de 'best' geïntegreerde vluchtelingengroep, de hoogopgeleide Iraanse groep, woont 29 procent in een concentratiewijk. Dit is niet gunstig voor een soepele inbedding in de Nederlandse samenleving.

WAT TE DOEN?

De integratie van statushouders die in de afgelopen decennia in Nederland zijn komen wonen, is geen succesverhaal. Uit divers onderzoek blijkt dat de afstand tot de arbeidsmarkt voor velen groot is. Zonder extra beleidsinspanningen dreigt hetzelfde voor de nieuwe groepen statushouders. Eerdere ervaringen met integratie van nieuwe statushouders benadrukken het belang om de asielprocedure zo kort mogelijk te laten zijn. Anders dan in het verleden zouden de mogelijkheden verruimd kunnen worden om tijdens de procedure de taal te leren, een opleiding te volgen of te werken. Daarbij kunnen slimme combinaties gezocht worden van werken, opleiding en de taal leren (Engbersen *et al.*, 2015). In de praktijk wordt de Nederlandse taal immers sneller geleerd. Zo zijn er gemeenten die ervoor zorgen dat taalonderwijs voor de inburgering wordt gecombineerd met betaald werk. In het hbo wordt statushouders de mogelijkheid geboden om een oriëntatiejaar te volgen en ondertussen Nederlands te leren. Ook het in kaart brengen van opleidingsniveau en (beroeps)aspiraties van asielmigranten in de opvang kan helpen om na statusverlening snel werk te maken van participatie. Belangrijk is de aandacht voor de positie van vrouwen, die vaak een kwetsbare positie innemen. Bij de zogenoemde uitplaatsing uit de azc naar gemeenten zou rekening gehouden kunnen worden met de arbeidsmarktkansen van statushouders. Zweeds onderzoek laat zien dat de verschillen in arbeidsmarktpositie van statushouders positief samenhangen met de verschillen in de arbeidsmarktsituatie van de regio waar zij zijn komen te wonen (Bevelander en Lundh, 2007).

Verder is het belangrijk dat gemeenten de regie nemen. Met de invoering van het nieuwe inburgeringsbeleid is die verdwenen, met als gevolg dat gemeenten het zicht zijn kwijtgeraakt op hun nieuwkomers. Ook zijn er aanwijzingen dat zonder bemoeienis van de gemeente nieuwkomers te laat met hun inburgering beginnen. Recentelijk zijn de financiële middelen voor de maatschappelijke begeleiding van statushouders verruimd. Dit geeft gemeenten meer armslag om statushouders een goede start te geven in Nederland.

Het is van belang de vinger aan de pols te houden voor wat betreft de integratie van nieuwe statushouders. Het voornemen bestaat om vanaf 2016 onderzoek te gaan doen naar de integratie van deze nieuwe statushouders door ze gedurende een aantal jaren na het verkrijgen van hun status te volgen. Hopelijk draagt dit ertoe bij knelpunten vroegtijdig in kaart te brengen.

LITERATUUR

Bakker, L. (2016) *Seeking sanctuary in the Netherlands: opportunities and obstacles to refugee integration*. Proefschrift. Rotterdam: Erasmus Universiteit Rotterdam.

Bevelander, P. en C. Lundh (2007) *Employment integration of refugees: the influence of local factors on refugee job opportunities in Sweden*. IZA Discussion Paper, 2551.

CBS (2014) *Jaarrapport Integratie 2014*. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek.

CBS (2015) *Zeven van de tien Somaliërs in de bijstand*. Persbericht op www.cbs.nl, 30 juli.

Dagevos, J. (2011) De positie op de arbeidsmarkt. In: E. Dourleijn en J. Dagevos (red.) (2011), 108–125.

Dagevos, J. en H. Bierings (2005) *Arbeid en inkomen*. In: SCP/WODC/CBS (red.), *Jaarrapport Integratie 2005*. Den Haag: SCP/WODC/CBS, 81–105.

Dourleijn, E. en J. Dagevos (red.) (2011) *Vluchtelingengroepen in Nederland. Over de integratie van Afghaanse, Iraakse, Iraanse en Somalische migranten*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Engbersen, G., J. Dagevos, R. Jennissen *et al.* (2015) *Geen tijd verliezen: van opvang naar integratie van asielmigranten*. WRR-Policy brief, 4.

Gezondheidsraad (2016) *Briefadvies geestelijke gezondheid vluchtelingen*. Den Haag: Gezondheidsraad.

Gijsberts, M. en J. Dagevos (2005a) De positie van allochtone vrouwen. In: SCP/WODC/CBS (red.), *Jaarrapport Integratie 2005*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau/WODC/CBS, 166–188.

Gijsberts, M. en J. Dagevos (2005b) *Uit elkaars buurt*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Huijnk, W., M. Gijsberts en J. Dagevos (2014) *Jaarrapport integratie 2013. Participatie van migranten op de arbeidsmarkt*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Klaver, J. en I. van der Welle (2009) *IntegratieBarometer 2009: een onderzoek naar de integratie van vluchtelingen in Nederland*. Amsterdam: Vluchtelingenwerk.

Maagdenberg, V. van den (red.) (2004) *Jaarrapport Integratie 2004*. Rotterdam: ISEO.

Maliëpaard, M. en M. Gijsberts (2012) *Moslim in Nederland 2012*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Permentier, M. en K. Wittebrood (2011) De woonsituatie van vluchtelingengroepen in Nederland. In: E. Dourleijn en J. Dagevos (red.), 126–141.

Vogels, R. (2011) Onderwijspositie. In: Dourleijn, E. en J. Dagevos (red.), 81–107.

Vroome, T. de, en F. van Tubergen (2010) The employment experience of refugees in the Netherlands. *International Migration Review*, 44(2), 376–403.

Wobma, E. (2015) De basisstatistieken over Syrische asielzoekers en immigranten. *ESB*, 101(4732), 206–207.

Zeilstra, A. (2015) Arbeidsintegratie van vluchtelingen. *ESB*, 100(4730), 212–213.